

РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ В ІСТОРІЇ АНТИЧНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

У статті висвітлено основні етапи розвитку ідей педагогічного проектування в епоху античності як складного багатогранного процесу, який набуває свого подальшого розвитку в контексті сучасної освіти. На основі аналізу періоджерел виділено загальні тенденції і положення формування прогнозування різних сфер педагогічного процесу.

Ключові слова: педагогічне проектування, прогнозування, орієнтація на майбутнє, інформаційне суспільство.

Швидкоплинна зміна соціальних умов життя сучасної людини, а також переорієнтація загальноприйнятих моральних норм вимагають передбачення цих процесів. Глобалізація усіх верств суспільного життя в умовах його нового формування робить прогнозування майбутніх подій необхідним алгоритмом сучасності і мобільності.

Тісний циклічний зв'язок минулого теперішнього і майбутнього є фундаментальним для процесу передбачення будь-якої сфери життя. Суспільно-політичні, економічні, культурні потрясіння кінця ХХ – початку ХІ ст. підштовхують особистість до пошуку нового амплуа. Освіта як одна з основних сфер людського буття також потребує змін задля пошуку новітніх методів і технологій, що приведуть людство до виховання нового типу особистості, яка буде здатна до повноцінної, успішної і легкої самореалізації. Задля отримання продуктивного результату необхідним для нас є вивчення здобутків мислителів минулої епохи, а також їх ґрунтовний аналіз, за допомогою якого визначаються базові засади становлення прогнозування у сфері виховання, навчання й формування особистості.

Педагогічна взаємодія всіх учасників процесу навчання відбувається у різноманітних ситуаціях, вимагає оперативного вирішення навчально-виховних завдань і передбачення їх результатів. Про ймовірнісний характер педагогічної діяльності говорили багато авторів, що вивчають різні сторони педагогічного проектування (Б. Гершунський, М. Голубєв, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, А. Раїв, Л. Регуш та ін.).

На вагомість і доцільність використання педагогічного прогнозування в організації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх школах вказується у працях М. Голубєва, Ф. Корольова, В. Кутьєва, В. Сухомлинського та ін.

Проблемі проектування в педагогіці присвячені дослідження Б. Андрієвського, І. Бестужева-Лади, Б. Гершунського, В. Загвязинського, І. Підласого та ін.

Мета статті – висвітлити основні етапи розвитку педагогічного проектування в історії античної педагогіки.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проектування виявлялося на різних рівнях життєдіяльності суспільства як прагнення активно втрутитись у недосконалість навколишнього світу (а також у власну неідеальну природу) на базі дослідницьких знань про нього. Здатність людини до проектування виявлялася на ранніх стадіях розвитку суспільства. Філософи розглядають цей процес як один із механізмів культури, що сприяє перетворенню людини на вільну творчу особистість.

Процес усвідомлення прогностичних функцій, органічно властивих педагогічній науці, зайняв тривалий процес в історії розвитку освіти. Немає необхідності доводити, що педагогіка як наука за своєю природою орієнтована на майбутнє, що основною функцією наукового обґрунтування в педагогіці має бути наукове прогнозування результатів педагогічної діяльності.

Зародження ідей педагогічного передбачення відбувалося ще за часів античності. Так, наприклад, згідно із освітньою парадигмою Стародавнього Єгипту, в якій одним із основних критеріїв освіченості єгиптянина вважалося оволодіння писемністю, найважливішим стимулом до навчання, на думку батьків і вихователів, було світле майбутнє, що очікує на того, хто опанував грамоту. Світле майбутнє бачилось як “лискуче тіло, рука, що легко втомлюється, розкішний білий одяг, колісниця і судно для пересування по долині, багата садиба, раби, шанування знаті і хороша посада при царі. Воістину, рясніють майном письмовий прилад і сувій папірусу” [3]. Таким чином, в уяві дитини проектувався її майбутній образ, досягнення якого було можливим за допомогою старанного навчання. Передбачення кінцевого результату виховної діяльності у вигляді освіченого, успішного, добродісного і шанованого громадянина використовувалося як активна мотивація для дитини, що мала, насамперед, сама докласти до цього певні зусилля. У праці Ксенофонта “Лакедемонська політія” знаходимо згадки про планування спартанцями системи освіти та виховання ідеальних воїнів. Платон у своїй “Державі” один із перших запропонував освітянський проект, який мав задовольнити потребу у вихованні політично орієнтованих юнаків, що мали б добре розвинуті лідерські якості і бажання служити на благо афінян. У Стародавньому Китаї за часів правління династії Хань проектування освіти застосовувалося з метою задоволення специфічних соціальних потреб.

Арістотель як представник філософсько-педагогічних ідей у Давній Греції цінував проектну діяльність вихователя і був прихильником її активного всебічного застосування. Так, у своєму трактаті “Політика” філософ вписує сім’ю в політичні рамки. Він пропонує у зв’язку з цим серію заходів для виховання здоров’я, метою яких є контролювати першу зі складових виховання. Тому Арістотель покладає на законодавця обов’язок сімейного програмування: питання подружнього союзу, період укладення шлюбу, відповідність чоловіка і жінки одне одному, часові рамки шлюбного союзу і, звичайно, базовим залишається питання дітородіння, яке він вважає важливим для закладення основ виховання в місті. На думку філософа, у рамках правильного і здорового сімейного програмування може здійснюватися через гру процес привчання дітей до руху. У цій ідеї ми також бачимо зачатки педагогічного передбачення, оскільки Арістотель підтримує тематику ігор, які є імітацією серйозних завдань, що вирішуватимуться упродовж наступних циклів виховання дітей. Таким чином, чітко вимальовується картина майбутнього, яка явно вписується у певні часові рамки і ділиться на декілька етапів. Арістотель дуже цікавиться тими людьми, з якими діти матимуть контакт упродовж перших років свого життя. Він вважає, що до семи років дітей треба тримати якнайдалі від невідповідних до їхнього віку акустичних і оптичних вражень. Це філософ вважає важливим з психофізичної точки зору, оскільки цей період виховання є важливим попереднім етапом, що відкриває дітям шлях для їх майбутнього навчання, вже як громадян. Таким чином, вихователь проектує етап розвитку особистості дитини, враховуючи найрізноманітніші впливи

його оточення, в процесі якого формуються певні якості, необхідні для продовження навчання.

Ідеї педагогічного передбачення знаходять відгук у вченні Арістотеля про евдемонізм, від старогрецького *eudaimonia* – щастя. “Щастя – це, на думку філософа, досконала дія і втілення добродетельності, і досягається воно людиною через виховання” [2]. Арістотель стверджує, що існує дві необхідні умови для отримання людьми щастя. З одного боку, “...їм треба визначити кінцеву мету і спрямованість кожної дії, з іншого боку, “...їм необхідно вибрати адекватні для досягнення цієї кінцевої мети дії” [2]. Тобто спробувати передбачити результат, способи його досягнення і сфери реалізації. Тут же філософ дає практичні рекомендації вихователям: “Вони мають бути при цьому дуже уважні, оскільки часто, навіть якщо правильно окреслюється мета, є помилки у виборі відповідних засобів для її досягнення. Отже, засоби, що приведуть людину до щастя, мають повністю збігатися з метою. Таким чином, як у мистецтвах, так і в науках, фахівці мають успішно співвідносити кінцеву мету і засоби, за допомогою яких вони її досягають”.

У цілому вся арістотелівська праксиологія виховання торкається способу навчання, який може зробити людину здатною судити про найкращі вчинки, що дають їй змогу досягти досконалої моральної і політичної мети. Фундаментальною основою праксиології є слова Арістотеля з “Нікомахової етики”: “...необхідно, щоб кожен вивчав природу своїх вчинків і те, як вони повинні втілюватися в життя [1]. Але раніше, ніж прийти до цього, щоб вчинити якусь дію, людина має “враховувати час і умови” [1, с. 8–11]. Отже, за Арістотелем, людські дії утворюють єдине й однорідне ціле послідовних завдань з їх попереднім аналізом, що мають кінцеву мету, досягнення якої можна передбачити, враховуючи всі необхідні чинники.

Одним із завдань педагогічного проектування є створення майбутнього образу дитини або, іншими словами, проекція його в доросле життя, з урахуванням усіх якостей, що були придбані в процесі виховання і навчання, а також припущення, як дитина майбутнього зможе найбільш продуктивно пристосуватися в житті. На наш погляд, Цицерон у своїй педагогічній концепції найяскравіше з усіх представників античності намалював портрет людини, таким чином створивши проекцію в майбутнє. На думку філософа, тільки та людина, яка здобула відповідну освіту при вивченні високих наук, з їх допомогою обробила свою душу так, що навчилася доброзичливому ставленню до інших людей, і внаслідок саме цього ставлення утворила з ними єдине людське суспільство, повною мірою відповідає вимогам людяності. Освічена мудрістю, ця людина вирішить стати вихованою. Її душа виплекає чесноти, відточить прозорливість погляду і розуму, щоб вибрати блага, а протилежне відкидати.

У педагогічних поглядах Марка Фабія Квінтіліана, зокрема у його праці “Про виховання оратора”, знаходимо рядки, які, на нашу думку, відображають сутність ідеї проектування педагогом власних методів виховання і, власне, таку їх відповідність до ситуації, щоб максимально точно побачити потенціал дитини і направити його в необхідному напрямі. Отже, філософ наголошує: “Вчитель красномовства мусить вдумливо спостерігати, чий розум має більші здібності говорити стисло і добірно, чи поважно, чи м’яко, чи суворо, чи блискуче, чи шанобливо. Він повинен так пристосуватись до кожного, щоб просунути його далі в тому напрямі, який має той від природи” [4, с. 51–60].

Висновки. Ці ранні античні приклади підкреслюють важливу функцію проектування в процесі поєднання освітньої системи з переліком її цілей. Ідеї, що стали ґрунтовними для подальшого розвитку прогностики у сфері педагогіки, мають велику цінність, оскільки вони перейдуть далі в нову епоху в іншій формі, але з тією самою сутністю. Вивчаючи педагогічні здобутки минулого, ми чітко бачимо, як педагогічне проектування стало джерелом допомоги у часи великих соціальних й інтелектуальних перетворень, де мінливе суспільство мало знайти та окреслити нові цілі. Отже, ми можемо зробити висновок, що прогностична діяльність педагога допомагає покращити і збалансувати процес навчання і виховання, зробити його ефективнішим, глибшим, точнішим. Це спонукає до детального вивчення проектування та шляхів його доцільного застосування в освітньому просторі.

Список використаної літератури

1. Арістотель. Нікомахова етика / Арістотель, 1104 а 8-11
2. Арістотель. Політика Друкується в уривках за виданням : хрестоматія з історії педагогіки / Арістотель ; упорядник І.Ф. Сवादковський. – Х., 1936. – Т. 1.
3. Історія Стародавнього Сходу. – Ч. 2. – С. 489.
4. Марк Фабій Квінтіліан про виховання оратора. Друкується в уривках за виданням : хрестоматія з історії педагогіки / упорядник І.Ф. Сवादковський. – Х., 1936. – Т. 1. – С. 51–60.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2013.

Москалева Я.Ю. Развитие проблемы педагогического проектирования в истории античной педагогической мысли

В статье освещены основные этапы развития идей педагогического проектирования в эпоху античности, как сложного многогранного процесса который находит свое дальнейшее развитие в контексте современного образования. На основе анализа первоисточников выделены основные тенденции и положения формирования прогнозирования различных сфер педагогического процесса.

Ключевые слова: педагогическое проектирование, прогнозирование, ориентация на будущее, информационное общество.

Moskaleva Ya.Yu. The development of pedagogical issues in the design history of ancient educational thought

The paper reveals main stages of educational planning development in the epoch of Antiquity as complex process that finds its further development in the context of up-to-date educational system. Based on the analysis of original source common trends of educational planning in different spheres are extracted.

Key words: educational planning, foreseeing, future-focused, information society.